

NYIRŐ JÓZSEF

Uz Bence

I.

A tüdőcsúcshurutom miatt havasi levegőt rendelt a doktor. Ekkor ismerkedtem meg Uz Bencével, aki akkor még utász volt. Hozzáköltözök a havasra, az erdei szállások népe közé. Sokan laknak a havasokon, pásztornépek s más szegény emberek. Fát vágnak, és gondozzák a más jószágát. Kemény, veszedelmes élet ez idefenn, de megszokták. A gyermekek már itt is születtek a rengetegben. Erősek, szívósak az erdei emberek, kik nem félnek a vértől, haláltól. Istenről csak derengő sejtelmük van, és úgy nézik a világot, mint a farkasok, melyek éjszakánként ott nyugtalankodnak a szomszédos fák között. Fegyverük a kés és a fejsze, a fog és a köröm. Homályos, babonás mesék, nevetlen titkok szorítják agyaikat, különös dalokat morognak, és van köztük, ki beszélni tud az állatokkal. Juhtej- és tűzszagúak, foguk fehér, csattogó, arcuk piros. Rovással írnak és számolnak. Tekintetükben benne van az egek mélysége és a pokol ijedt félelme. A templomba ritkán ereszkednek le, és a misén elkáprázva hallgatnak. Isten azonban ismeri és szereti őket. Különösen vén Üdő Mártont tartja számon, ki jó embere neki. Ő szokott különben idefenn Istennek szolgálni „jeles” napokon, vagy ha betegség, halál, erős idő, rontások és egyéb veszedelmek szorongatják őket. Előveszi ilyenkor a még nálánál is vénebb könyvet, amiben benne van minden bölcsesség.

Uz Bencét becsüli, mert „hivatalbéli” ember, pedig Bence nem érdemli meg ezt a nagy tisztességet. Fuzsitos, mókás, bolond, jókedvű ember, aki úgy hazudik, mintha könyvből olvasná, és csak a bolondságon jár az esze. Megtréfálja még az angyalokat is.

Szerettük egymást. Legény volt ő is, legény voltam én is, neki is volt szeretője, nekem is. Olyan életet éltünk a gyönyörű erdők közt, mint az angyalok. Drága jókedve volt mindig, szép piros arca ragyogott, és fáradhatatlanul taníttatott az erdei életre. Csodálatos tudo-

mánya volt, amit könyvből nem lehet megtanulni, mert egyenesen ősember elődeitől örökölte. Egy fejszén és két kezén kívül nem volt más szerszáma, de olyan vadhúst ettünk mégis, amilyent akartunk. Nincs az a szerelmes őz, amelyik úgy tudott volna sírni, mint ő. Az elvakult bakok úgyszólván a markába sétáltak. Makogott, mint a nyúl, és dürgés idején maga köré gyűjtötte az összes vadpávákat. A magyarótyúkokat kővel hajította agyon, ha kedve szottyant rájuk.

Független, szabad, szép élet volt. Embert csak akkor láttunk (szerencsére), ha „követet” küldtünk a faluba. Idekünn a havason úgy van, hogy az ember nem ütheti be minden pillanatban az orrát a faluba, mert az messze van; azért az erdei emberek nagy tájékról összegyűlnek ahhoz, aki soros, és vele intéztetik el ügyeiket, bajaikat. Hetenkint egyszer szokás ilyen „követet” küldeni, aki hoz sót, borsot, puliszkalisztet, dohányt, istrángot, szekérkenőt, egyszóval mindent, amit a havason nem árulnak, mert ott nem árulnak semmit. A megbízatásokat, üzeneteket, hírmondást szintén ez a követ hordozza, aki szombaton megy, vasárnap délutánra pedig meg kell jönnie, törik-szakad. Az apostolok nem várták jobban a Szentlelket, mint mi a követet. A levél, a papiros nem üsmeretes idekünn. Előszóval történik minden. Szerelmek, tragédiák, az élei ezerféle változása zajlik le. A kép olyanféle lehet, mint mikor még nyilvánosan gyóntak az emberek.

Ülünk tehát a tűz körül legalább harmincan, s tisztességesen beszélgetünk. A tűz sem azért ég, mintha szükség volna reá, hanem mert a tűz arra való, hogy égjen. Fa van elég ott, hadd égjen. Az embereken, asszonyokon se sok látnivaló van. Biza mocskosok, rongyosok, foltosak, megviseltek. Szakáll, bajusz benőtte az arcot, a haj nyíratlan, zsíros, a szaguk se kellemetes. Egészségünk azonban jó van, s erőnk olyan, hogy – csak meg kell nézni a fehérnépeket, mert az mindenik meg van elégedve. Nem nyavalyognak, mint városon, s nem fáj a fejük. Tömöttek, pirosak, s olyan kemények, hogy a bolhát meg lehetne ölni a mejjiken. Az a valami!... Egyéb baj nem is történt az elmúlt héten, mint hogy a Bács Jani kutyája megveszett, megmárt három ökröt s a gazdáját. Nem hisszük azonban, hogy megvesznek, mert lángoló vassal kiégettük az ökröket és Bács Janit is. Inkább az ember szomorkodik, s mintha habzanék is a szája... Csak a marháknak ne

legyen semmi bajuk. Embert lehet kapni eleget, de az ökörért sok pénz kell... Meglátjuk, hogy mi lesz, no! Szerencsére még nem iszonyodnak a víztől. A Csedő úr éfilegény szolgája megsértette a kezét, de az még a múlt héten történt, a seb üszkösödik, s ha nem egyéb, még megmural, de úgy kell neki, miért nem tud ügyelni! Úgyse sír utána senki a szeretőjén kívül, mert nincs se apja, se anyja. A leányt sincs miért sajnálni, mert mielőtt volt szeretője a sírban a feje alá tenné a markát, hogy jobban nyugodjék, már úgyis más legény ölében ül.

Mondom, ülünk, s várjuk az Üdő Márton törvénytelen fiát, mert ma ő a szereskövet.

– Jöhetne! – morogja Marci bácsi. Ő is csak azért, mert a fiáról van szó.

– Eljön! – nyugtatják meg.

Arra senki sem gondol, hogy valami baja is történhetik az úton. Annak a mokány, kemény embernek?... No, e jó! Még a fa is eltörik a lába alatt, amelyikre reálép.

Jön is, no. Meg van rakva, mint egy mosztikás számár, de mozog felfelé az ösvényen. Egész halom lesz a holmiból, mikor lehányja magáról.

Senki egy szót sem szól, nem kérdez. Első az, amiből élünk. Szét is osztja mindenkinek becsületesen, amit hozott. Most jön a pénz, ami visszajár. Csend lesz, mindenki elkomolyodik. Ellenségesek, szigorúak lesznek a nézések. Pénzről van szó.

– Kied mennyit adott? – fordul Üdő Mártonhoz, mert ő a legöregebb. Lehet száz-száztíz esztendő, de most is a legharapósabb.

– Én tudjam? – mordul rá a fiára. – Mind od’adtam, ami volt!... Tán nem vesztetted el!

A követ erre kihúzza az ingét a condraharisnyából. Annak a végibe van kötve körös-körül a visszajáró pénz. A kendercérna jól meg van bogozva.

– Ez a kiedé – mondja a követ, s átadja.

– Csak két lej, te bitang? – támad neki az apja. – Mire pusztítottad el a sok drága pénzt, te akasztófáraláló? Szakadt volna meg a nyakad kiskorodban!...

Senki sincs megelégedve a visszajáró egy-két lejjel. Keveslik, és követelődznek, agyarkodnak a legényre, aki kénytelen igazolni magát, ami azzal kezdődik, hogy nagyot káromkodik.

– Ide nézzenek kietek!

Az erdei népek körülveszik.

– Igaz-e, hogy ide, a kődökömhöz kötöttem az apám pénzt?

Ami igaz, az igaz. Az a törvény, hogy az első a havason Űdő Márton. Az ő pénzinek a helye mindenkor a követ köldöke. Attól jobbra haladva körös-körül mindenki beköti a maga pénzt az ingbe a megállapított sorrendben, aszerint, hogy hányadik a szállása a Marci bácsiétól. A visszajáró pénzt szintén e szerint helyezi helyére. Akinek nem jár semmi, annak a pénze helyére beleköt egy kavicsdarabot, de a sorrend mindenképpen kell, hogy találjon.

– Úgy van-e? – bögi a legény az igazolás végén.

– Hát jól van, jól! – dunnyogják vissza megelégedetten.

Most már a követ is leülhet a tűz mellé.

– Édesapám nem üzent valamit? – kérdezi az Ugrai fiú, aki pásztorkodással tartja el a családját, mert az öreg Ugrai két esztendeje mégis megvakult, pedig mikor a szentmártoni doktornak megmutatta volt a szemét, s az figyelmeztette, hogy ha többet iszik, bizonyosan megvakul, mérgesen rázta meg a fejét, hogy „Sömmi se tud a doktor úr! Ki hallott olyat, hogy két rossz ablak miatt az egész ház összedüljön?”

– Üzenni üzent! – ösmeri el a követ.

Kíváncsian mások is odahallgatnak, hogy mit üzen a vak ember.

– Aszonta, hogy *könnyebben lát, mint tavaly!* – kacag a hírhozó.

– Akkor jó – nyugszik meg a legény.

A jókedv felelevenedik. A követ ontja a híreket a faluból.

– A templom új keresztjét feltették.

– Azt ki, te?

– Kutya Jóska, a cigány.

– Tán nem? Ugyanbiza? – lepődnek meg.

Nagy dolog a keresztfeltétel. Senki sem mert olyan éktelen magasba felmászni, csak Kutya Jóska. Ő is csak azért, mert egyszer már halott volt, s mikor el akarták temetni, a koporsóban felébredt, s a saját lá-

bán jött haza a temetőből. Örvendtek is neki a többi cigányok. Aki már megjárta a másvilágot, az veszély nélkül felmászhatik a toronygombhoz.

– Mikor felért – újságolta a hírhozó –, lekiáltott, hogy „*félék*”!

– Mitől félsz? – szólott neki Nágó, a pallér.

– Hogy leesem!

– Ne félj semmit – biztatta a pallér –, mert *van itt hely elég, ahova essél!*

– Még mindig olyan nagykutya Nágó? – kérdezi valaki.

– Ő má nem, mert éppen a héten hagyta ott a második felesége – jegyzi meg a hírhozó.

– Ne beszélj, te! – tetszik a népeknek az újság. S néhány megjegyzéssel meg is magyarázzák a válást.

– Amelyik férfiú meleg cserépre ül, s bundadarabra, annak nem kell asszony!... Ha nem embere, nem ül az asszony!...

– Két ökröt vettek volt – magyarázza az Üdő Márton fia –, egyet Nágó, egyet az asszony, de a fejélnép mind a kettőt elvitte.

– Most mivel ganyéz szegény Nágó? – szól közbe valaki.

Jót kacagnak rajta. A hírhozó azt magyarázza, hogy a kétféle gyerekek miatt is baj volt:

– A mostohagyermekait nem állhatta semmiképpen.

– A magáét bezzeg állhatta! – kottyán bele egyik asszony mérgesen, felháborodva.

– Azokat igen – hunyorít vissza a legény –, mert azokat *akkor es állhatta...*

– Ejjó! – böffen fel a kacagás újból.

– Egyebet mit hallottál? – faggatják a faluban járt embert.

– Béla Jóska házasodik!

– Hát az mi a tetűre?

Valaki megmondja mindjárt, de azt nem lehet leírni. Olyan perefernum az, ami az emberrel együtt születik.

– Érdemes dolog még annyi történt, hogy egy autós urat megvertek, ha jól tudom, még szerdán, mert belehajtott a csordába, s a jószágot megvadította, egynek el is tört a lába. – Az arcok elkomolyodnak, mert a jószág, amit ők gondolnak, sérthetetlen, szinte szent dolog.

Az emberi élet az más, de a drága, szép ökrök!... Tiszta lehetetlen, hogy megtörtént volna.

– Annyi marha előtt még a főispán es megáll – rázza a fejét hitetlenkedve maga Üdő Márton is.

– Azt azonban igen jól tették, hogy az urat félig dögölttre verték, mert megérdemelte. Addig kellett volna ütni, míg egyet szusszan... Addig...

Kissé elkedvetlenítette a hír az erdei embereket. Már szedelőzködtek is. Menni kell itatni. Az est árnyéka már ereszkedik a fákra, a tűz is ébredni kezd. Az is érzi, hogy közeleg az éjszaka. A tűz ideje pedig az éj. A madarak is vonulnak hazafelé. A bogarak már lepihentek. Az erdő furcsa, rothadó szaga már érzik. A harmat is észrevétlenül leesett... Üdő Márton már ott baktat a fák között, s a többiek is szedelőzködnek. Egy szép, fiatal menyecske halad el mellettem. Kíváncsinos, üde, erős és meleg, mint egy büszke, hegyes körmű vadmadár.

– Jere, hálj nálunk! – fogom meg a kezét, és tréfálok az ő nyelvén. Felkacag, mint a galamb, s villan a szeme:

– Miért? Hiszen *maga nem fél nálam nélkül sem!*

– Nono! – fenyeget az ujjával a falubajárt ember. – Maguknak is hoztam valamit – s két írást vesz elő a kebeliből. Egyet nekem, egyet Uz Bencének.

– Ez a hivatalos a tiéd, Bence, a kisasszonyírás az úrfié. Osszák el.

– Hej, a teremtésit! – rikkantok fel örömben a láttára. – Mégis szép az élet!

– Az a – morog kedvetlenül Uz Bence –, hogy a temérdek tűz vesse fel azt es, aki ilyent mond!

– Mi a bajod? – döbbenek rá.

– Vizsgára rendelték a román nyelvűből – nyomja a kezembe a pecsétetes parancsot. – Még ma éccaka mennem kell, hogy odaérjek.

– Tudsz-e románul? – kezdem sajnálni, mert a hivatala, a kenyere függ tőle.

– Az ezután válik meg! – feleli kétértelműen.

Levert, morózus, félhangosan súlyosakat káromkodik, de azért kedvesen langalót vet a tűzre, hogy az „írományomat” elolvashassam.